

Mùa Hè Cuộc Kêu

Nơi tôi ở, khi những xe bus sơn màu vàng ngưng chạy trên các nẻo đường để chở đám học trò đến trường thì coi như đó là dấu hiệu báo “mùa hè đã đến” và sẽ đem theo “*cái nóng nung người nóng nóng ghê*” như trong bài thơ “*Vào Hè*” của Cụ Dương Bá Trạc:

*Ai xui con cuốc gọi vào hè
Cái nóng nung người nóng nóng ghê
Ngõ trước vườn sau um những cỏ
Vàng phai thắm nhạt ngán cho huê
Đầu cành gọi bạn chim xao xác
Trong tối đưa bay đóm lập lòe
May được nồm Nam cơn gió thổi
Đàn ta ta gảy khúc Nam nghe (*)*

Thường thì người ta hay nói “tiếng ve gọi hè”, còn Cụ Dương Bá Trạc lại dùng con chim cuốc để nói về mùa hè. Tôi đã từng nghe tiếng “ve sầu rả rích” trong những mùa hè khi còn ở quê nhà. Khi qua ở đậu nơi xứ người cũng còn nghe tiếng “rả rích ve sầu” nhưng tuyệt nhiên chưa bao giờ nghe được tiếng kêu của loài chim cuốc. Cụ Dương Bá Trạc là một nhà cách mạng, nhà báo “khai dân trí” từng bị thực dân Pháp bắt đi tù nhiều lần nên rất nhạy cảm trước khung cảnh thiên nhiên tiêu điều dưới những cơn nắng gắt mùa hè chẳng khác nào đất nước đã rơi vào vòng nô lệ...Nhiều lần đọc bài thơ “*Vào Hè*” tôi chỉ thấy nhà thơ tả cảnh vật như “*ngõ trước vườn sai um những cỏ. Vàng phai thắm nhạt ngán cho huê*”. Huê tức là hoa. Loài cỏ cây thực vật thì như thế! Còn những loài động vật thì sao? Đây: “*Đầu cành gọi bạn chim xao xác. Trong tối đưa bay đóm lập lòe*”.

Trước cảnh nước mất nhà tan, thân nhân ly tán, bạn bè chiến hữu mỗi người một nơi, kẻ Nam người Bắc chẳng khác nào cảnh trong thơ: “*Đầu cành gọi bạn chim xao xác*”. Và rồi trong hậu trường chính trị thời

bấy giờ, đất nước đang chìm trong bóng tối, không thiếu những kẻ ngụy lặn trong trong đó để kiếm chút bã vinh hoa phú quý chẳng khác nào loài đom đóm lập lòe trong đêm tối mà ánh sáng của chúng không đủ để soi đường đi, chúng chỉ lập lòe trong những bãi tha ma, trên những cánh đồng hoang mộ vắng càng tạo nên hình ảnh ma quái đáng sợ. Hai chữ “lập lòe” gợi lên hình ảnh “vô minh bất chính” vậy!

Hai câu cuối của bài thơ:

*May được nồm Nam cơn gió thổi
Đàn ta ta gảy khúc Nam nghe*

Lại thấy tác giả viết: “nồm Nam”. Nồm là gió nồm. Nam là gió nam, có nơi gọi là gió nồm nam từ hướng biển đông nam thổi vào. Ở đây tác giả viết hoa cho chữ Nam. Phải chăng tác giả muốn nhắc tới việc ông, sau khi bị lưu đày ra Côn Lôn lại được đưa về quản thúc tại An Giang (Long Xuyên) một vùng đất trù phú của Miền Nam nước Việt. Nơi đây ông tương đối được thoải mái, tự do hơn trong một thời gian ngắn chẳng khác nào được hưởng những cơn gió mát vào những ngày hè nóng gắt. Gió phương Nam đã đem lại sinh khí cho nhà cách mạng để rồi ông tiếp tục: “Đàn ta ta gảy khúc Nam nghe”. Một lần nữa nhà thơ muốn tiếp tục truyền bá những “khúc Nam” đến cho toàn dân Việt trước cảnh tối tăm của đất nước...

Cũng với tiếng gọi vào hè của loài chim cuốc, không thể nào quên được bài thơ “Cuốc Kêu Cảm Hứng” của Cụ Nguyễn Khuyến:

*Khắc khoải sầu đưa giọng lửng lơ
Ấy hồn Thục Đế thác bao giờ
Năm canh máu chảy đêm hè vắng
Sáu khắc hồn tan bóng nguyệt mờ
Có phải tiếc xuân mà đứng gọi
Hay là nhớ nước vẫn nằm mơ
Thâu đêm róng rã kêu ai đó
Giục khách giang hồ dạ ngẩn ngơ (**)*

Đọc bài “Vào Hè” của Cụ Dương Bá Trạc đã thấy buồn. Đọc bài “Cuốc Kêu Cảm Hứng” lại thấy càng buồn hơn. Tuổi của hai Cụ cách nhau gần nửa thế kỷ nhưng đã cùng chứng kiến cảnh nước mất nhà tan vào cuối thế kỷ thứ 19. Tâm trạng của cả hai Cụ đều là tâm trạng của những người dân bị mất nước nhưng mỗi người dùng ngôn ngữ thơ riêng của mình để diễn tả. Con chim cuốc trong thơ của Cụ Nguyễn Khuyến (Tam Nguyên Yên Đổ) là loài chim trong điển tích nói về Thục Đế sau khi mất nước đã hóa thành chim cuốc và cứ mỗi độ hè về trong những đêm trăng thanh gió mát lại cất tiếng kêu sầu thảm ai oán, khắc khoải và chùng như lửng lững lơ lơ không phát ra thành tiếng. Kêu mãi gọi mãi từ đêm này qua đêm khác đến nỗi máu từ trong tim tràn ra: “*Năm canh máu chảy đêm hè vắng*”. Kêu mãi gọi mãi từ thanh thiên bạch nhật cho đến đêm tối tràn về. Tiếng kêu vô vọng bi thương chùng như hồn tan phách lạc dưới ánh trăng: “*Sáu khắc hồn tan bóng nguyệt mờ*”. Da diết đến thế! Đau thương đến thế là cùng...

*Có phải tiếc xuân mà đứng gọi
Hay là nhớ nước vẫn nằm mơ*

Đúng như thế! Mùa xuân đã qua đi để lại cảnh xác xơ của mùa hè ai mà không tiếc? Huống chi: “*Nhớ nước vẫn nằm mơ*” là tấm lòng của kẻ sĩ Tam Nguyên trong giai đoạn lịch sử khốn khó đau thương của dân tộc. Đêm dài khắc khoải nằm nghe tiếng cuốc kêu “nhớ nước” khiến “*khách giang hồ*” “*dạ*” không “*ngẩn ngơ*” sao được!

Chưa từng nghe tiếng cuốc kêu nhưng khi đọc hai bài thơ của hai Cụ Dương Bá Trạc và Nguyễn Khuyến, tôi chùng như cũng đang nghe được tiếng cuốc kêu đâu đây quanh tôi.

Phong Châu

Tháng 6 - 2021

(*) Cự Dương Bá Trạc (1884-1944)

(**) Cự Nguyễn Khuyến (1835 – 1909)